

DZIEJE NAJNOWSZE W LITERATURZE POLSKIEJ

Szkice o współczesnej poezji i prozie

Szkice o utworach zamieszczonych w tomie *Dzieje najnowsze w literaturze polskiej* zasadniczo odwołują się do XX-wiecznej historii Polski. Celem ich autorów było z jednej strony przywrócenie do społecznej świadomości dzieł pomijanych w okresie PRL-u ze względów cenzuralnych lub niedocenianych z innych powodów, z drugiej – próba zrekonstruowania doświadczeń kulturowych członków polskiej wspólnoty: zarówno tych, którzy czynnie włączali się w wydarzenia historyczne, najczęściej chcąc im dać odpór, jak i pisarzy oraz czytelników.

Świadomość kulturalna, a co za tym idzie, tożsamość narodowa Polaków w latach 1939-1989 pozostawała pod wpływem niezwykle istotnych zjawisk i procesów historycznych.

Brutalne zetknięcie z ludobójczymi totalitaryzmami, eksterminacja elit, okres PRL-u, trudy emigracji czy stan wojenny to doświadczenia *historii spuszczonej z łańcucha*, które przeorały polską świadomość w stopniu chyba wcześniej niespotykanym. Wszystkie one składają się na zagładę dawnego świata zarówno pod względem fizycznym, jak i moralnym oraz duchowym.

Przemiana polskiej świadomości przez totalitaryzm sowiecki jest tematem szkiców Kazimierza Maciąga o książce Józefa Mackiewicza *Droga*

donikąd oraz Antoniego Buchały o powieści Floriana Czarnyszewicza *Nadberezyńcy*. Każde z dzieł tych pisarzy to niemal epickie studium ustroju totalitarnego. Nowa rzeczywistość, nowy język, nowa świadomość jako przedmiot twórczego namysłu dają czytelnikowi wstrząsający obraz absurdałnych porządków i przemocy motywowanej politycznie, a tekst Dariusza Zięby o dziele Józefa Czapskiego *Na nieludzkiej ziemi* opisuje działanie sowieckiej maszyny kłamstwa i propagandy oraz bezradność człowieka poszukującego w tym świecie prawdy.

O dylematach i trudnych doświadczeniach emigracji pisze Jan Owczarek w eseju o twórczości Kazimierza Wierzyńskiego. Spojrzenie na polskie sprawy *zza żelaznej kurtyny* przez *Poetę ciemnego czasu* jest tyleż okazją do opisu naszego świata z niedostępnej dla ówczesnych czytelników perspektywy, jak również uświadomienia niszczącej roli cenzury.

Teksty Krzysztofa Dybciaka o opowiadaniu Olgi Tokarczuk *Profesor Andrews w Warszawie*, Antoniego Buchały o powieści Antoniego Libery *Madame* oraz Jana Owczarka o opowiadaniach Marka Nowakowskiego kreślą obraz PRL-u. Czasy późnego Gomułki i stan wojenny, opisywane częściowo *od środka* i częściowo z perspektywy zewnętrznej, zestawiane choćby z ich sposobem funkcjonowania w popkulturze ukształtowanej pod wpływem współczesnego kina, w dziełach pisarzy odkrywają swoje prawdziwe oblicze.

Eseje poświęcone poezji: Marzeny Woźniak-Łabieniec o twórczości Jarosława Marka Rymkiewicza i Wojciecha Kudyby o wierszach Wojciecha Wencła wprowadzają niezbędne uogólnienie doświadczeń egzystencjalnych z uwzględnieniem historii, transcendencji oraz pytań o relacje między pamięcią i istnieniem; teksty badaczy – za twórczością poetów – są intrygującą próbą uniwersalizacji polskiego losu.

Tom zamyka szkic Edyty Gracz-Chmury poświęcony opowiadaniu Andrzeja Stasiuka *Miejsce*. Autorka podkreśla symboliczny wymiar zagłady starego świata obecny w prozie pisarza. Czy jednak

przeznaczeniem tradycyjnych wartości jest znalezienie dla nich miejsca jedynie w muzeum?

Dzisiaj, na początku XXI wieku, stajemy wobec niepowtarzalnej szansy ocalenia dziedzictwa pozostawionego nam w spadku przez pokolenia przodków poprzez ponowne zakorzenienie go w sercach i umysłach współczesnych pokoleń. Jest to możliwe dzięki temu, że zostało ono przeniesione w nasze czasy przez znakomitych pisarzy. To zadanie biorą na siebie liczne instytuty badawcze, instytucje kulturalne i wydawnictwa. Ale powodzenie tego ambitnego zamierzenia bodaj w największym stopniu zależy od polskiej szkoły, i to na wszystkich trzech poziomach: podstawowym, średnim i wyższym. Należy mieć nadzieję, że to zadanie się powiedzie, a tom *Dzieje najnowsze w literaturze polskiej* będzie stanowił dlań wydatną pomoc.

Autorzy dzieła

ANTONI BUCHAŁA

Profesor oświaty, absolwent filologii polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, nauczyciel języka polskiego i wicedyrektor w Liceum Ogólnokształcącym Katolickiego Stowarzyszenia Wychowawców w Libiążu, członek zespołu ekspertów MEN do opracowania podstaw programowych z języka polskiego, autor publikacji o tematyce literackiej, teatralnej, wychowawczej i społecznej, redaktor tomu *Dzieje najnowsze w literaturze polskiej* z cyklu *Literatura i Pamięć*.

KRZYSZTOF DYBCIAK

Profesor zwyczajny, historyk i teoretyk literatury, badacz kultury, eseista, autor wierszy. Członek Stowarzyszenia Pisarzy Polskich i Towarzystwa Naukowego KUL. Zawodowo był związany z: IBL PAN (doktorat), KUL (habilitacja i uniwersytecka profesura) oraz UKSW, tytuł profesora uzyskany w UJ. W 2017 r. kierował pracami zespołu ekspertów MEN przygotowujących podstawę programową z języka polskiego dla szkół średnich. Od 2016 r. członek Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie RP. Był lub jest w redakcjach i kolegiach redakcyjnych czasopism: „Teksty”, „Ethos”, „Arka”, „Arcana”, „Konteksty Kultury”, „Topos”.

Autor ponad 500 tekstów w czasopismach i tomach zbiorowych, zredagował kilkanaście naukowych książek i antologii. Autor książek, m.in.: *Gry i katastrofy; Personalistyczna krytyka literacka. Teoria i opis nurtu z lat trzydziestych; Karol Wojtyła a literatura; Trudne spotkanie. Literatura polska XX wieku wobec religii; Wokół czy w centrum literatury? Studia o krytyce i eseju*.

EDYTA GRACZ-CHMURA

Doktor nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa, absolwentka Wydziału Polonistycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie prowadzi zajęcia o tematyce poświęconej literaturze i kulturze XIX-wiecznego Krakowa. Pracuje także jako nauczyciel języka polskiego w II Liceum Ogólnokształcącym w Mielcu. Autorka m.in. rozprawy *Literatura romantyczna w Krakowie (1827-1864). Zarys monograficzny*, wyróżnionej Nagrodą Miasta Krakowa za najlepszą pracę dyplomową poświęconą tematyce krakowskiej. Redaktor naukowy antologii *Krakowiak ludowy i literacki* oraz współredaktor publikacji zbiorowej *Studia z międzyepoki. Literatura wobec przemian cywilizacyjnych i społecznych lat 1764-1863*. W kręgu jej zainteresowań badawczych pozostają: socjologia literatury, folklor i dziedzictwo kulturowe Małopolski, literatura i kultura Galicji.

ŁUKASZ KUCHARCZYK

Doktor nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa, absolwent Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie pracuje jako asystent w Katedrze Literatury XX wieku. Autor pracy doktorskiej pt. *Granice ciała. Somapoetyka w twórczości Stanisława Lema* i kilkunastu artykułów naukowych. Publikuje teksty krytycznoliterackie w „Toposie” i „Frondzie LUX”. Pracuje również w charakterze nauczyciela języka polskiego jako języka obcego.

WOJCIECH KUDYBA

Profesor, doktor habilitowany, kierownik Katedry Literatury XX Wieku Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Autor książki *„Aby mowę chrześcijańską odtworzyć na nowo”... Norwida mówienie o Bogu* (Lublin 2000) oraz kilku monografii o poezji współczesnej: *Rana, która przyzywa Boga. O twórczości poetyckiej Janusza St. Pasierba* (Lublin 2007), *Wiersze wobec Innego* (Sopot 2012), *Generacja źle obecna* (Sopot 2014), *Próba bólu. O wierszach Joanny Pollakówny* (Warszawa 2016) – a także artykułów naukowych publikowanych m.in. w „Studiach Norwidianach”, „Pamiętniku Literackim”, „Tekstach Drugich”, „Ethosie”, „Rocznikach Humanistycznych KUL” oraz „Ruchu Literackim”. Członek Komisji Języka Religijnego i Komisji Etyki Słowa Polskiej Akademii Nauk.

KAZIMIERZ MACIĄG

Doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prowadzi badania nad historią literatury XIX i XX wieku (twórczość J.I. Kraszewskiego, B. Prusa i H. Sienkiewicza) oraz kreacją postaci artysty, literaturą dokumentu osobistego i nurtem realistycznym w literaturze XX wieku. Autor kilkudziesięciu artykułów, szkiców i recenzji oraz monografii: *W kręgu problematyki „pamiętników mówionych”* (2001) i *„Naczelnym u nas jest artystą”*. *O legendzie Fryderyka Chopina w literaturze polskiej* (2010), współredaktor czterech monografii zbiorowych.

JAN OWCZAREK

Absolwent filologii polskiej (1984) i podyplomowej historii na Uniwersytecie Wrocławskim (2007) oraz Podyplomowego Studium Menedżerów Oświaty w Kaliszu (2002). Nauczyciel języka polskiego w I Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Żeromskiego w Jeleniej Górze,

członek zespołu ekspertów MEN do opracowania podstaw programowych z języka polskiego. Współautor antologii poezji patriotycznej *A w sercu Polska* (2010) oraz kilku lokalnych almanachów literackich. Autor siedmiu tomików poetyckich i dwóch zbiorów o charakterze prozatorskim. Publikuje artykuły, recenzje, szkice literackie i teksty metodyczne dla nauczycieli. m.in. w: „Arcanach”, „Polonistyce”, „Odrze”, „Warsztatach Polonistycznych”, „Kurendzie”, „Metaforze”, „Nowym Państwie”, „Perspektywach Kultury”, „Toposie”, „Tygodniku Solidarność”. Z zamiłowania krajoznawca i podróżnik, przewodnik i pilot wycieczek, instruktor przewodnictwa i krajoznawstwa.

MARZENA WOŹNIAK-ŁABIENIEC

Doktor habilitowany, profesor UŁ w Zakładzie Literatury Polskiej XX i XXI w. Uniwersytetu Łódzkiego. Zajmuje się przede wszystkim problematyką związaną z cenzurą PRL i wpływem systemowej kontroli publikacji na życie literackie, a także liryką dwudziestowieczną i najnowszą, zwłaszcza pod kątem jej związków z klasycyzmem i szeroko rozumianą tradycją. Autorka m.in. książek: *Obecny nieobecny. Krajowa recepcja Czesława Miłosza w krytyce literackiej lat pięćdziesiątych w świetle dokumentów cenzury* (Łódź 2012), *Klasyk i metafizyka. O twórczości Jarosława Marka Rymkiewicza* (Kraków 2002). Przewodniczy Komisji Badań Genetycznych i Dokumentacyjnych nad Literaturą przy Łódzkim Oddziale PAN.

DARIUSZ ZIĘBA

Doktor nauk humanistycznych (Uniwersytet Rzeszowski); absolwent filologii polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie (1993), nauczyciel języka polskiego w Szkole Podstawowej nr 35, a następnie Gimnazjum nr 9 w Rzeszowie. Autor pracy doktorskiej pt. *Twórczość zesłańców syberyjskich do 1823*. W latach 2015-2017 wicedyrektor ds. doskonalenia nauczycieli, obecnie konsultant w Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie. Członek zespołu ekspertów MEN do opracowania podstaw programowych z języka polskiego, członek Sekcji Krajowej Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność”.